

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

MOPHATO 12

SETSWANA PUO YA GAE (HL)

PAMPIRI YA NTLHA (P1)

NGWANAITSEELE 2021

MADUO: 70

NAKO: Diura di le 2

Pampiri e, e na le ditsebe di le 11.

DITAELO LE TSHEDIMOSETSO

1. Pampiri e, e arogantswe ka DIKAROLO di le THARO.

KAROLO YA A: Tekatthaloganyo (30)

KAROLO YA B: Tshobokanyo (10)

KAROLO YA C: Tiriso ya puo (30)

2. Buisa ditaelo TSOTLHE ka kelotlhoko.

3. Araba dipotso TSOTLHE.

4. Simolola KAROLO NNGWE le NNGWE mo tsebeng e NTŠHWA.

5. Thala mola morago ga KAROLO NNGWE le NNGWE.

6. Nomora karabo NNGWE le NNGWE jaaka potso e nomorilwe.

7. Tlola mola morago ga karabo NNGWE le NNGWE.

8. Tlhokomela mopeleto le popego ya dipolelo.

9. Kabo ya nako e e tshikinngwang:

KAROLO YA A: Metsotso e le 50

KAROLO YA B: Metsotso e le 30

KAROLO YA C: Metsotso e le 40

10. Kwala ka mokwalo o o buisegang le ka mopeleto o o kannweng ke Lekgotla la Bosetšhaba la Puo ya Setswana.

KAROLO YA A: TEKATLHALOGANYO**POTSO 1**

1.1 Buisa temana e e latelang, mme morago o arabe dipotso.

SETLHANGWA A (TEMANA)

1	'Bafedile, tota o ya go simolola leng go ithuta fa mpuu a setse a faretswe jaana? Ga ke bolo go hupela, pelo ya me e elela kgodu e khibidu fa ke gopola kwa nna le wena re tswang teng – malatsi a rona a bonyana mmogo, le ditsala tsa rona; re tshega, go le monate. Gompieno o fetogile, ga ke itse ...'	5
2	E ne e se ka maikaelelo go a digela, fela sengwe sa mo bipa kgokgotso; ya ne e kete a ka ngaa jaaka leseae. Boitumelo a didimale sebakanyana, tlhaloganyo e boetse morago. A fofile malatsi! A boela a eletsa go tswela go kgala tsala, fa Bafedile a mo tswala molomo ka wa gagwe. 'O a re ke go ratela eng tsala ya me ya seinong, fa e se tlhaloganyo eo ya gago. O tota o opile kgomo lonaka. Maloba fa re ne re le banyana re ne re tshameka, re tlolaka, re senyaka, mme re dira tsotlhe tsa bonyana. Go ne go le monate go se letsapa le le fisang pelo. Mpolelele gee gore fa re setse re le mo mophatong wa Marematlou jaana, a re tswela ka go ipitsa bana? Nnyaya Boitumelo, nna ke mogodi. Ke gata ke bo ke tsena ka fa go tsenang bagolo teng.	10 15
3	Basetsana ba babedi ba ba godile mmogo kwa motseng wa Marapyane. Bafedile o tsamaisitse loeto lwa botshelo ke mosadi wa moitshodi dingwaga di le somerobongwe, nnyaya fa ke akanya sentle di ne di le lesome. Le fa mmaagwe a ne a tlogelwa ke molekane wa gagwe botshelo jwa bona bo sa tswa go simolola, o ne a supa letsatsi gore mamphorwana a gagwe ga a kitla a ikwatlhaela go lerwe mo lefatsheng, le fa ba ne ba ka a tlhomaganya ba tlhoka letswainyana mme boemong ba futswela ka metsi. O ne a kile a tlelwa ke kakanyo ya kgakakgolo fa e ne e boletse basotli puo phaa gore yona fa e se na mebala e e ka ipelang ka yona mebala eo e ka fitlhelwa kwa dikgakaneng.	20 25
4	Maitseboa a e ne e le a bofelo fa barutwana ba sekolo sa Tlhabologang ba bona sebaka sa go ya go ikgopotsa dithuto tse ba tsenelang ditlhatlhobo tsa tsona. Go ne go le makgaphilakgaphila kwa matloborobalong a basetsana e le semphete ke go fete. Ka tebo ya matlho, motho o kgona go bona gore motsetse o ja ka seatla. E rile go tlatsa legaba ba latlhela megopolo kwa motsheo ba gopotse dikwalo.	30
5	Ditlhako tsotlhe; e seng tsotlhe bagaetso, di ne di lebile kwa ntlolehalahaleng kwa go ithutlwang gona, maoto a le bofefo. Motho a fete a eme lobaka fa kgorong gore a tle a kgone go bona gore tsala e nnetse kae, mme a kgone go ka e katoga.	35

6	Boitumelo, mosetsana yo ka gale motho o neng o mmona a ntse a tletse ditshegwana o ne a sa fetoga. O ne a ipeile mo maemong a dipitse tsa mojago wa kgwedi ya Phukwi, mme a ipotsa gore sefoka ke sa ga mang fa e le ena le dipotso tsa ditlathobo.	40
7	Tshipi ya sekolo ya lela 'ura ke ya bosupa – a re yeng go ithuta'. Barutwana ba tsena ka dikgoro go ya go thubana natso go ipaakanyetsa ditlathobo. Setlhotšhwana sengwe se ne se eme mo lefitshwaneng e kete sona ga se tshwenngwe ke sepe. Fa a se atamela, Boitumelo a ema ka lobelo fa a utlwa setshegwana se se tswakantseng le molotsana wa pina. A itse mong' a sona, a be a netefatsa fa a utlwa mafoko a ga Kefetile fa a re: 'Fa ke na le wena ke ipheditse moratiwa. Ga go ope kgotsa sepe se se ka itumedisang mowa wa me go feta wena, Bafedile.	45 50
8	Tsala ya ga Bafedile, Matlakala a lemoga go le matshwanedi gore a lemose tsala ya gagwe fa go setse go le thata, ba ye go buisa: 'Bafedile, re swatogile ka la mogodu mo ditlathobong tsa Seetebosigo. O itse sentle gore maina a rona a nka dibodu kwa kantorong ya ga mogokgo ka re dikile re itshotse makgwakgwa ngwaga otlhe. Sala sentle, ke sa ya go bona fa nka se tswa temanyana. Batho ba setse ba simolotse.	55
9	Le le latelang la itshenola jaaka le solofetswe ke botlhe, letsatsi le le ilwang ke metlapa, letsatsi le le itumelelwang ke bagaka bao ba sa leng ba le ipaakanyeditse. Jaaka barutwana ba bangwe, Bafedile a tsaya maemo a gagwe. Lokwalopotso lwa ntlha lwa Bonetetshi lwa goroga. Matlho a ikala le dipotso tsotho ka gangwe. A roroma. A fifala pelo. A boa a di buisa gape. Tlheng e kete ga a ye go tswa ka sepe. Matlho a fifala, mme letshogo la re bai!	60
10	'Ijoo morutabana, thusang fa. Bafedile ...' Ga goa mosetsana yo o neng a ntse ka fa morago ga gagwe. Ga tlhakatlhakana. O thantse a le mo bolaong jwa gagwe kwa marobalong a basetsana, Bafedile. Ditlathobo tsona di ne di tsweditse.	65

[E nopotswe go tswa mo *Mantswe a Robongwe*, RJ Makgaledise]

1.1.1 Tlhopho karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Ditlathobo tse di kwalwang ke tsa paka efe ya ngwaga?

- A Kgweditlharo ya ntlha
- B Bogare jwa ngwaga
- C Kgweditlharo ya bobedi
- D Bofelo jwa ngwaga. (1)

1.1.2 Ke mafoko afe a a buiwang ke Boitumelo go supa fa Bafedile a fetogile? (1)

- 1.1.3 Matshwenyego a ga Boitumelo ka ga Bafedile e ne e le afe? (1)
- 1.1.4 Ke mang gape yo o neng a tshwenyegela Bafedile? (1)
- 1.1.5 Go ya ka temana, ke serutwa sefe se barutwana ba simolotseng ditlhatlhobo ka sona? (1)
- 1.1.6 Tshwetso ya ga Bafedile ya go gata a bo a tsena mo go tsenang bagolo teng, e amile jang tiragatso ya gagwe mo dithutong? (TEMANA 2) (2)
- 1.1.7 Goreng basetsana ba ne ba ema lobaka fa kgorong pele ba tsena mo ntlolehalahaleng? (2)
- 1.1.8 Ke dilo dife tse PEDI tse di sentseng leina la ga Bafedile le tsala ya gagwe kwa kantorong ya ga mogokgo? (2)
- 1.1.9 A mafoko a ga Bafedile a a reng, '... nna ke mogodi, ke gata ke bo ke tsena mo go tsenang bagolo teng', a maleba go buiwa ke morutwana? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (TEMANA 2) (2)
- 1.1.10 Polelo e e reng, 'A fofile malatsi', e kaya eng? (TEMANA 2) (2)
- 1.1.11 A ke ntlha kgotsa ke kakanyo gore mmaagwe Bafedile o ne a lebeletse dikgolo mo go ena? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (TEMANA 3) (2)
- 1.1.12 Nopola tlhagiso e e kayang gore go ne go senyegile kwa matloborobalong a basetsana ka nako ya ditlhatlhobo. (TEMANA 4) (1)
- 1.1.13 Ke eng se se dirileng gore Bafedile a idibale mo phaposing ya ditlhatlhobo? (2)
- 1.1.14 Go kaiwa eng fa go twe: 'maoto a le bofefo'? (TEMANA 5) (2)
- 1.1.15 A ke nnete gore Boitumelo o ne a ikaeletse go falola ditlhatlhobo. Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka? (2)

1.2 Leba setshwantsho se se latelang, mme morago o arabe dipotso.

SETLHANGWA B (SETSHWANTSHO)

[E nopotswe go tswa mo inthaneteng]

- 1.2.1 Naya dintlha di le PEDI tse SETLHANGWA sa A le SETLHANGWA B di farologanang ka tsona. (4)
- 1.2.2 Moaparo wa batlhatlhojwa ba ba mo setshwantshong, o senola gore ke ba ditheo dife tsa thuto? Naya di le PEDI. (2)

PALOGOTLHE YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: TSHOBOKANYO**POTSO 2**

Buisa temana e e fa tlase ka kelotlhoko. E tthagisa dintlha ka ga maitsholo a badiredipuso.

ELA TLHOKO: O tshwanetse go dira tse di latelang:

1. Sobokanya temana e ka go tthagisa dintlha di le SUPA ka ga MAITSHOLO A BADIREDIPUSO.
2. Kwala ka temana, o dirisa mafoko a gago, mme o sa latlhe bokao.
3. Boleele bo se fete mafoko a a ka nnang 90.
4. Tshobokanyo e se ka ya newa setlhogo.
5. Kwala palo ya mafoko a o a dirisitseng kwa bokhutlong jwa tshobokanyo.

SETLHANGWA C

Badiredipuso ke bathapiwa ba puso ba maitlhomomagolo a bona e leng go direla setšhaba. Badiredipuso ba na le melawana e ba tshwanetseng go itshola ka yona mo bodireding jwa bona gore mo pusong go se nne kwa ga Mmegaampone. Kaedi e ya maitsholo e dirisiwa go kaela badiri ka se se solofetsweng mo go bona mabapi le maitsholo a mantle mo bojosing jwa bona kgotsa mo botsalanong le ba bangwe.

Melawana e ya maitsholo e rotloetsa bodiredi jo bo tlhotlhwagodimo gape e thusa ka netefatso ya go itshepa mo badiredipusong. Go solofetswe gore badiredipuso le bakhuduthamaga ba Kgotlapeomolao ba itshole ka mokgwa mongwe o o tlaaolegileng. Badiredipuso ba dirisana ka sebona gape ba dirisana le setšhaba.

Bodiredi le botsalano jwa badiredipuso bo beilwe leitlho le le ntšhošo le go atlholwa ke bathapi le setšhaba. Ba tshwanetse go dirisana ka botlalo go atolosa dikgatlhego tsa setšhaba. Ka tsamaiso ya ditheo, ga go na setheo se se se nang molaodi. Badiredipuso le bona ba na le batho bao ba ba tlaaoletsweng go ba tsamaisa mme ba tshwanetse go diragatsa ditaelo tse ba di neilweng ka fa molaong e bile di sa thulane le molaotheo ka gope.

Ga go modiri ope yo o nang le tetla ya go dirisa thata ya gagwe go tlhotlheletsa badiri ba bangwe kana go ba gatelela ka mokgwa mongwe.

Ga go mokgoro o o sa neleng, ka jalo badiredipuso ba na le tšhono ya go tthagisa dilelo tsa bona ka tsela e e maleba le kwa kemeding e e maleba. Ba ineele go godisa, go rotloetsa badirikabona le go nna le botsalano jo bo se nang selabe. Ba iphape mo ditirong tsa mekgatlo ya sepolotiki ka nako ya tiro. Ba dirisane le ba bangwe ntle le kgobebelelo.

Ngwana yo o sa utlweng molao wa batsadi o tlaa utlwa wa manong.

[E fetoletswe go tswa go *News Letter dig &hs*]

KAROLO YA C: TIRISO YA PUO**POTSO 3**

Sekaseka papatso e e fa tlase, mme morago o arabe dipotso.

SETLHANGWA D

Toughees[®]

*Dilo tse di siameng
di diretswe go nnela ruri!*

IKGAPELE malatsi a boikhutso kwa o
tlaa bonang tšhono ya go palama tlou!
*Reka setlhako sa 'toughees' mo lebentleleng la
ditlhako mme o tle o tseenele kgaisano.*

[E nopotswe go tswa mo inthaneteng]

- 3.1 Tlhopha karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Kungo e e bapadiwang ke efe?

- A Tlou
- B Sekolo
- C Ditlhako
- D Diaparo

(1)

- 3.2 Ke leano lefe la papatso le le dirisitsweng go tthagisa leina la kungo e o e kaileng mo go 3.1.

(1)

- 3.3 Go latela malepa a puo ya papatso, mosola wa tlhagiso e e reng, 'dilo tse di siameng di diretswe go nnela ruri', ke ofe? (1)
- 3.4 Goreng go dirisitswe tlou mo papatsong e? (2)
- 3.5 Ke mokgwa ofe wa papatso o o dirisisweng go ngoka bareki? (1)
- 3.6 Naya mofuta o le mongwe wa modiriso o o tlhagelelang mo papatsong o bo o nopole sekao sa ona. (2)
- 3.7 A papatso e e tlaa ungwela batho botlhe? Tshegetsa karabo ya gago ka lebaka. (2)
- [10]**

POTSO 4

Sekaseka khathunu e e fa tlase, mme morago o arabe dipotso.

SETLHANGWA E

[E nopotswe go tswa mo inthaneteng]

- 4.1 Tlhophisa karabo e e maleba ka go kwala tlhaka e e nepagetseng A, B, C kgotsa D.

Go athama le go phatlhalatsa seatla ga mosimane go senola gore o dirisa segalo sefe mo puong ya gagwe?

- A Sa boitumelo
B Se se kwa godimo
C Se se kwa tlase
D Sa magareng (1)

- 4.2 Go reka pampiri ya dipalo mo khathunung e, go senola seemo sefe ka ga mosimane yo? (2)

- 4.3 Puo ya mmele ya batho ba ba mo khathunung e tlhagisa maikutlo afe a a farologaneng? (2)

- 4.4 Ke eng se mosimane a se buileng se se dirang gore monna a tsiboge ka mogwa oo? (1)

- 4.5 Naya lekaelagongwe la lefoko le le thaletsweng mo khathunung. (1)

- 4.6 Nopola sekao sa thui go tswa mo khathunung. (1)

- 4.7 Go ya ka wena, a o bona go siame gore barutwana ba rekisediwe dipampiri tsa ditlhatlhobo? Tshegetsisa karabo ya gago ka lebaka. (2)

[10]

POTSO 5

Buisa temana e e latelang, mme morago o arabe dipotso.

SETLHANGWA F

1	Ya re ke re ke a mo utswa, ka fitlhela a nketile pele mme ke tlaa jela mo tafoleng: 'Fela.' Ka ithaya ka re o tlaa tshega. A nyeba fela, a ba a setlhafala. A retologa, a nteba mo matlhong, a bua le nna jaaka o ka dira ka ngwana a se na tsebe.	
2	Bonyana! E le gona bo sang mo tthaloganyong ya me. Re tlhola re ile mminong, go twe ke rutwa setapa; dibaesekopo tsa masigo re di ya mmoelela, e re re le mo boidiiding <u>jalo</u> , a nnyaragane, a ye go nna le ba bangwe, mme e re tsotlhe di fedile a se ka a lebala go mpotsa gore a go ne go le monate.	5
3	Ee, go a sedimoga jaanong. E le motho wa go buisa dibuka tsa bo 'Fair Lady' le bo 'Scope', mme e bile a kgothaleitse gore e ne e re re ikhuditse, motlha o tshwana le o, re di patlamele mo meriting, re itisa mmogo ka tsona.	10
4	Ka gopola motlha ke kopana le Joe la ntlha. Ditlhopho tsa bo di ngangalane ka kgwele ya dinao mo lebaleng. Batho ba tlile ka <u>makatlanamane</u> , bangwe ba goa ka boitumelo. Bangwe ba tletse fela go tla go sotla ka ba bangwe, mme bangwe gape, jaaka nna le Joe, ba sa bone sepe fela sa bontle jwa letsatsi <u>leo</u> .	15

[E nopotswe go tswa go *Mokaragana*, BD Magoleng le SF Motlhake]

5.1	Dirisa lekwatshwana 'fitlhela' mo polelong ka bokao jo bo farologaneng le jo bo mo go mola 1.	(1)
5.2	Nopola sekao sa leitiri go tswa mo temaneng ya 1.	(1)
5.3	Naya lelatodi la lereo 'bonyana' mo go mola 5.	(1)
5.4	Naya mofuta wa letlhalosi le le thaletsweng mo go mola 7.	(1)
5.5	Fetolela mola o o latelang go nna puosebui.
A mpotsa gore a go ne go le monate. (MOLA 8 le 9)	(1)
5.6	Leemedi 'tsona' mo go mola 12 le dirisitswe jang?	(1)
5.7	Leinatswako le le thaletsweng mo go mola 14, le bopilwe ka dipopego dife tsa puo (dikarolopuo)?	(2)
5.8	Bolela gore thuanyi e e ntshofaditsweng mo go mola 14 ke efe?	(1)
5.9	Dirisa lesupi le le thaletsweng mo go mola 17 mo polelong go supa kgatelelo.	(1)

[10]

PALOGOTLHE YA KAROLO YA C: 30
PALOGOTLHE YA TLHATLHOBO: 70